

Motion till riksdagen 2011/12: MJ459

av **Jan Lindholm (MP)**

Ett aktivt klimatarbete

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om behovet av en förnyelse av sådan forsknings- och kunskapsutveckling som möter behovet av att byta inriktning från tillväxt till insikt om vad en begränsad planet innebär.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om Sveriges ansvar att genom internationellt arbete förebygga möjliga konflikter på grund av migration med ursprung i klimatrelaterade miljöförändringar.¹
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om behovet av att styra statliga resurser för exempelvis forskning, utveckling, försvar och infrastruktur till ett mer aktivt arbete för att motverka ökningen av halten av koldioxid i atmosfären.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att förbereda samhället för de förändringar av miljön och de därmed sammanhängande förutsättningarna för vår försörjning som klimatförändringen innebär.²
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om ansvaret för att statligt ägda bolags investeringar bidrar till att minska utsläppen av koldioxid till atmosfären.³

¹ Yrkande 2 hänvisat till UU.

Fel! Okänt namn på

² Yrkande 4 hänvisat till FöU.

³ Yrkande 5 hänvisat till NU.

Bakgrund

För 150 år sedan var koldioxidhalten i det globala lufthavet ca 282 ppmv, dvs. av en miljon liter luft utgjorde 282 liter koldioxid. Genom förbränning av fossila bränslen, dvs. kol, olja och fossilgas, samt omfattande skogsavverkningar har vi människor sedan dess höjt lufthavets koldioxidhalt så att den nu är 390 ppmv. Med nuvarande utsläpp fortsätter halten att stiga med åtminstone 2 ppmv per år.

Denna förändring om ca 100 ppmv motsvarar den förändring i atmosfärens koldioxidhalt som har kunnat uppmätas i isprover från de fyra senaste istiderna, fast då åt andra hållet, alltså en lägre nivå. Förenklat kan man alltså säga: ca 180 ppmv under istider, ca 280 ppmv under mellanistider och nu ca 380 ppmv under vad då? Man får gå mycket långt tillbaka i jordens historia för att hitta säkra bevis på en sådan nivå. Det är en orsak till att det är så oroande.

Med allt högre halter av växthusgaser, av vilka koldioxiden är den dominerande, tilltar det vi kallar för växthuseffekt. Utstrålningen av energi från jorden minskar mer än instrålningen, vilket gör att jordens medeltemperatur långsamt stiger. Temperaturförändringen sker emellertid långsammare än förändringen av växthusgaser, vilket innebär att den atmosfär vi redan har på jorden motsvaras av en betydligt högre temperatur än den nuvarande. Detta innebär att även om ökningen av växthusgaser totalt skulle upphöra kommer temperaturen att fortsätta att stiga under många år innan de systemvillkor infaller då avkylning och uppvärmning åter är i balans.

Medeltemperaturen vid jordytan är nu 0,7 grader Celsius högre än den var under förindustriell tid eller innan människan började använda fossil energi i större omfattning. Redan denna ganska måttliga temperaturhöjning har gett påtagliga effekter, t.ex. att havsytan stigit med nära åtta centimeter under perioden 1961–2003, och att stora delar av Arktis som tidigare varit täckt av is under sommaren numera består av öppet vatten i stället. Den förändringen innebär att en mindre del av solinstrålningen under sommaren reflekteras tillbaka mot himlen och att en större del av energin från solen absorberas i vattnet. Avsmältning av is skapar på så sätt en accelererande avsmältningstakt.

Den redan utsläppta mängden växthusgaser innebär att jordens medeltemperatur, som redan påpekats, kommer att fortsätta öka. Ökningen uppskattas under detta århundrade att leda till en temperaturhöjning på 1,1 grader i förhållande till temperaturen under förindustriell tid. Det är alltså effekten av redan skedda utsläpp utan hänsyn tagen till eventuella ”tipping points” eller indirekta effekter som exempelvis den förändrade albedoeffekten som beskrivits ovan – när isytor blir mörka havsytor under en tid av året. Ett annat exempel på albedoeffekt som inte ingår i kalkylerna är alla de vattenkylda kärnkraftverk som håller stora havsytor isfria under vinterhalvåret när de egentligen skulle vara istäckta och reflektera solinstrålningen. Områden med stor befolkningskoncentration ger samma effekt om än i mindre omfattning.

Fel! Okänt namn på

Till denna temperaturhöjning ska alltså sedan läggas effekten av alla de utsläpp av växthusgaser som pågår och som kommer att pågå under många år trots alla ansträngningar att minska utsläppen av klimatpåverkande gaser.

FN:s klimatpanel IPCC har i sina prognoser redovisat en vetenskaplig osäkerhet i de bedömningar den gör, vilka även ligger till grund för de olika scenarier den presenterar i sina rapporter. Löpande uppföljningar framförallt av havs- och landbaserade isars avsmältning tycks dock visa på att den verkliga utvecklingen snarast ligger i närheten av det minst önskvärda av de beskrivna alternativen i IPCC:s rapporter. Nya forskarrön antyder att även det värsta alternativet IPCC anger kan vara en underskattning av med vilken hastighet klimatförändringen i verkligheten sker.

Det nya fenomenet på de grönländska glaciärerna, att avsmältningen går så snabbt att det smälta vattnet inte hinner rinna undan utan bildar enorma sommarsjöar ovanpå glaciärerna ibland med sammanbindande vattendrag, är något så nytt att forskningen inte kan uttala sig om betydelsen av detta för den hastighet med vilken nedsmältningen sker. Klart är dock att detta nya fenomen påverkar albedoeffekten för de berörda ytorna. När dessa sjöar hastigt töms på grund av att vattnet hittat en väg ut genom isen så sker enligt forskare även rörelser i hela glaciärer, vilket även det kan bidra till okända effekter.

EU har ställt upp målet att medeltemperaturhöjningen måste begränsas till plus 2 grader Celsius. Vetenskapliga rådet för klimatfrågor accepterade i sin underlagsrapport till Klimatberedningen, "Vetenskapligt underlag för klimatpolitiken" (Miljövårdsberedningens rapport 2007:03), "att EU:s tvågradersmål är en rimlig utgångspunkt för utsläppsminskande åtgärder, men det går inte att utesluta att även lägre temperaturökningar ger allvarliga effekter". Rådet framhöll samtidigt "att för att tvågradersmålet sannolikt ska klaras, behöver koncentrationen [av växthusgaser i atmosfären] stabiliseras på en nivå om cirka 400 ppmv CO₂e" samt "att vid en stabilisering på 450 ppmv CO₂e är det en betydande risk att vi inte klarar tvågradersmålet".

Man bör lägga märke till den reservation som Vetenskapliga rådet gör, nämligen att "det går inte att utesluta att även lägre temperaturökningar [än 2 grader Celsius] ger allvarliga effekter". För denna farhåga finns sedan några år stöd från en växande skara vetenskapsmän. Man varnar: risken är stor att jorden som vi känner den inte tål mer än högst 350 ppmv CO₂e i lufthavet (exempelvis i uttalande från Tällberg forum).

Till detta kan läggas att det möte som genomfördes i februari 2009 med en stor del av världens klimatforskare i Köpenhamn antyder att situationen är mycket allvarligare än vi föreställde oss för bara ett par år sedan. Risken är stor att klimatförändringarna snart kommer att förstärka sig själva och därmed förvärra situationen ytterligare, i form av plötsliga, oförutsedda förändringar.

I några remissyttranden över Klimatberedningens betänkande har nödvändigheten av att få ner CO₂e-halten till högst 350 ppmv påpekats. Regeringen torde även utifrån andra källor vara väl medveten om allvaret i frågan men har i proposition 2008/09:162 valt att bortse från detta. Regeringen borde i sitt förslag till riksdagen ha satt upp som mål att "svensk klimatpolitik bör bidra till att koncentrationen av växthusgaser i atmosfären på lång sikt stabiliseras

på en nivå om högst 350 miljondelar per volymenhet koldioxidekvivalenter (ppmv CO₂e)”.
Självklart innebär även en nivå på 350 ppmv CO₂e på lång sikt en annan planet än den människan utvecklats på och anpassats till. Vilka konsekvenser det på sikt innebär för människans möjligheter att skapa goda livsbetingelser är naturligtvis omöjligt att ha en uppfattning om. Under det senaste året har smittspridning på ett nytt sätt blivit en av de stora frågor man diskuterar som konsekvens av det nya klimatet.

Den faktiska koncentrationen av den dominerande växthusgasen koldioxid är, som nämntes inledningsvis, för närvarande 387 ppmv CO₂, och ökar dessutom, eftersom den klimatpolitik som förs idag inte innebär att CO₂-halten minskar. De nuvarande åtgärderna, och de som diskuteras, kan i bästa fall innebära att ökningstakten minskar.

De förändringar som krävs är betydligt mer omfattande än de som världens ledare misslyckades att enas om vid FN-toppmötet i Köpenhamn. FN-mötet i Cancún i Mexiko blev inte heller den tidpunkt vid vilken världens ledare kom att förmå sig att ta utmaningen från klimatförändringarna på allvar. Det är med andra ord hög tid att frågan om den globala klimatförändringen och vad vi kan göra för att minimera dess negativa effekter diskuteras och hanteras på ett mer ansvarsfullt sätt.

Problemförnekelse ett hinder

Även om tiden är knapp så behövs det naturligtvis mer kunskaper, men då inte enbart kunskaper av naturvetenskaplig karaktär utan även i stor utsträckning av social och beteendevetenskaplig karaktär. Även om FN:s klimatpanel IPCC i huvudsak beskriver klimatfrågan som en naturvetenskaplig problematik så är de politiska åtgärder som måste vidtas inte enbart åtgärder som styr tekniska villkor och fysiska frågor.

Den grundläggande orsaken till det mänskliga bidraget till klimatförändringen har egentligen sitt ursprung i det vi beskriver som tillväxt. Tillväxt är emellertid ett svårt begrepp som dessutom i den västerländska civilisationen har fått en nästan religiös innebörd. Tillväxt har under lång tid betraktats som lösningen på nästan alla problem. Förmodligen är det på grund av brist på bättre modeller för utveckling som världens ledare och ledande opinionsbildare än idag, trots de uppenbara problem tillväxt skapar, krampaktigt håller fast vid tillväxt som lösningen på alla problem.

Många anser sig ha fått en djupare insikt kring att vi faktiskt bara har en jord att leva av när de första gången såg jorden fotograferad från rymden, men den insikten tycks för de flesta inte sitta särskilt djupt. Att jorden har gränser för hur mycket den kan leverera av nyttor som exempelvis ekosystemtjänster och lagrade ändliga råvaror för oss människor har nog väldigt få klarat av att fullt ut ta till sig. Någon annan förklaring till att det närmast är tabubelagt att tala om överbefolkning har jag svårt att se. Trots att Worldwatch Institute i

Fel! Okänt namn på

sin årliga rapport "State of the world" tydligt beskriver hur marginalerna minskar på område efter område så tycks de flesta välja att blunda för fakta.

Som exempel kan bara nämnas att dricksvattenfrågan är central för välfärden. Många fossila vattenresurser är redan tömda, många grundvattenresurser är förstörda och glaciärerna som utgör vattenmagasin för en stor del av jordens befolkning krymper nu i alarmerande takt. Många insjöar krymper samtidigt som vårt behov av vatten av hög kvalitet hela tiden ökar. Ett annat exempel är att proteinresursen i våra hav och vattendrag är hotad av ett omfattande överuttag. Närmare 80 procent av alla bestånd av fisk är så hårt beskattade att de hotas av utrotning.

Nödvändigt att våga tänka nytt

Att hantera klimatfrågan framgångsrikt kräver därför en mängd olika åtgärder som bl.a. berör tillväxtfrågorna. För att förstå det så måste man verkligen inse att ekosystemen hänger ihop och att vi är beroende av helheten. Människan ägnar sig hela tiden åt suboptimering, vilket i verkligheten är ett oerhört slöseri.

När vi ser det som ett hot mot världsekonomin att konsumtionen sjunker så är det alltså något allvarligt fel med vår samlade kunskap. När ökad konsumtion på samma sätt ses som en lösning på världsproblemen är det lika obegripligt. En politik mot tillväxt i traditionell bemärkelse borde vara det världens ledare diskuterade i stället för en politik för ökad takt i utvinningen av allt mer svårtillgängliga och sinande ändliga råvaror på väg mot den slutgiltiga systemkollapsen.

Det finns naturligtvis inga vare sig enkla eller färdiga svar på hur en ny färdriktning för mänsklighetens fortsatta utveckling kan se ut. Människan kräver till sin natur utveckling så frågan är inte om vi ska sluta utvecklas eller inte utan hur vi kan fortsätta göra det inom de ramar som vår jord ställer. I den diskussionen ryms inte utveckling i form av traditionell tillväxt utan här krävs nya målbilder för utveckling.

För att klara det krävs till att börja med att vi vågar tänka annorlunda än utefter det spår som lett oss till den vägs ände vi närmar oss i allt snabbare takt. Riksdagen bör därför ge regeringen till känna att resurser för forskning och kunskapsutveckling i betydande utsträckning även måste styras mot områden som handlar om hur mänskligheten ska klara av även de sociala och beteendemässiga svårigheter det innebär att ställa om vårt tänkande från kortsiktig utplundring till verklig insikt av vad en begränsad planet innebär. Rimligt är att sådan forskning tillåts ha en kritisk syn på ständig tillväxt. Detta uttrycks i motionens första hemställanspunkt.

Klimatmigration ett möjligt konflikthot

Enligt uppskattningar bl.a. från Röda Korset finns det idag ca 20 miljoner s.k. klimatmigranter, människor som på grund av att deras möjligheter till försörjning i hemtrakterna har upphört när klimatet förändrats söker nya platser för försörjning. Det handlar både om långsamma förändringar som torka, försaltning, jordflykt och ökenspridning och om de förändringar av tv-mässigt bevakningsintresse som oftast blir mer omtalade, som översvämningar, orkaner och skred.

Klimatmigration är en snabbt växande problematik. Det är lätt att andra konflikter blossar upp där klimatmigrationen ökar. Strider om vatten och jord kan i värsta fall leda till allvarliga, på gränsen till militära, konflikter.

Nordiska rådet har på mitt förslag antagit en uppmaning till samtliga nordiska länder att i de internationella fora där så är möjligt lyfta behovet av att tidigt hitta lösningar för hur denna nya massomflyttning skall hanteras för att undvika onödiga internationella konflikter.

Det framkommer ofta i debatter kring dessa frågor att det finns en rädsla för att en diskussion om klimatmigration skulle kunna innebära att andra flyktingrättsliga frågor skulle kunna försvagas. Det är självklart en problematik som måste hanteras och inte utgöra ett motiv till att blunda för frågan om klimatmigration.

När klimatförändringen krymper marginalerna för oss människor blir det allt viktigare att vi lyckas undvika onödiga belastningar på resursbasen och på ekosystemen som t.ex. krig och skövling. Enkelt uttryckt kan man säga att människor som migrerar måste få tillgång till nytt land för bosättning och livsmedelsproduktion som ger möjligheter till hållbart bruk. Om migration startar en kortsiktig skövling av marginella marker som inte tål de tryck migrationen innebär så blir resultatet tyvärr bara en acceleration av en destruktiv utveckling.

För att länder som inte dränks, inte torkar bort, inte blåser bort och inte får sina åkrar försaltade eller på andra sätt får sina försörjningsmöjligheter allvarligt försämrade på grund av det nya klimatet ska kunna erbjuda livsutrymme åt nya innevånare krävs ett stort mått av internationell solidaritet och en mycket långsiktig planering. Hundratals miljoner människor kommer inte att kunna lösa sina problem inom gränserna för sina ursprungliga hemländer, utan migration på grund av klimatförändringar kommer att innebära migration över både landgränser och kontinenter. Vi ser redan idag tydliga spår av detta i migrationen från Afrika till Europa. Vi måste se detta som en möjlighet och inte som ett problem för att lyckas hantera frågan på ett framsynt sätt.

Regeringen bör mot bakgrund av det anförda prioritera arbetet med att förebygga möjliga konflikter på grund av migration med ursprung i klimatrelaterade miljöförändringar, vilket uttrycks i motionens andra hemställanspunkt.

Fel! Okänt namn

Mycket måste även göras genast

För att minimera framtida problem och underlätta för Sverige att sträcka ut en stor hand till alla dem som drabbas är det viktigt att det materiella i vårt eget samhälle inriktas på att klara av de förändringar av miljön som ett nytt klimat innebär. Det handlar då om att nederbörden kommer mer oregelbundet även i vårt land, att torkan kan bli besvärligare under sommarhalvåret, att mindre av vinternederbörden kommer att falla som snö utan i ökad utsträckning som regn, att vindstyrkorna blir större och mycket därutöver som finns redovisat i Klimat- och sårbarhetsutredningens slutbetänkande (SOU 2007:60).

Om alla förslag som behöver bearbetas skulle omnämnas i motionen skulle den troligen bli omöjlig att hantera. För att inte hamna i den situationen blir det nu en mycket kortfattad avslutande argumentation för de tre återstående förslagen till beslut i motionen.

Regeringen har det yttersta ansvaret för ett mycket stort antal verksamheter i vårt land. Regeringen har även möjligheter att styra inriktningen i många fristående verksamheter, möjlighet att påverka inriktningen av forskning på våra universitet, möjlighet att ändra villkor för myndigheter, företag och enskilda. Genom ägardirektiv styr man även ett stort antal viktiga företag.

Staten bör föregå med gott exempel och i alla de situationer där det finns möjlighet att direkt och indirekt påverka kräva att de verksamheter man har inflytande över prioriterar arbetet med att minska klimatpåverkan och arbetar med förebyggande anpassning som en del i sitt utvecklingsarbete.

Detta måste gälla alla verksamheter från forskningen och utbildningen till Försvarsmaktens sätt att arbeta och prioriteringen av investeringar i infrastruktur. Detta förslag formuleras genom hemställanspunkt 3 och 4 i motionen.

Detta bör särskilt gälla de bolag där staten har ett majoritetsägande. Det bör exempelvis innebära att inte en enda krona av Vattenfalls investeringar kan användas för inköp av redan existerande ålderdomlig energiteknik. Varje krona bör investeras i ny långsiktigt hållbar energiteknik även om det kortsiktigt inte är företagsekonomiskt lönsamt. Posten borde omedelbart sluta använda fossilberoende fordon och de statliga fastighetsbolagen Akademiska hus, Vasakronan och Vasallen borde snarast investera för att bli nettoleverantörer av elektricitet och värme ut på el- och fjärrvärmenäten i sin omgivning.

För att särskilt understryka betydelsen av ett aktivt statligt agerande i de berörda bolagen bör riksdagen med en särskild formulering betona regeringens ansvar för att helägda bolag inte tillåts agera i strid med de överordnade mål riksdagen satt upp för klimatarbetet, vilket formuleras som ett krav riksdagen bör ställa i hemställanspunkt 5.

Stockholm den 5 oktober 2011

Jan Lindholm (MP)